

Генрі Лайон Олді

Ялинка

1

Уперше Павлик побачив Ялинку в шість років.

Тільки не на Новий рік, а на свій день народження. Ялинка була величезна – під саму стелю. Вона, здавалося, не стояла на підлозі, а росла з неї. Чому Павлик так вирішив, він і сам не знав – підніжжя Ялинки приховував пухнастий замет. І не вата зі сріблястим дощиком, а справжній, зі снігу.

Замет іскрився святковими блискітками. Підморгував Павлику: йди, не бійся!

Павлик і не боявся. Шість років – це вже майже дорослий! Чого йому боятися у своїй кімнаті? Якби темно було – ще добре, можна трошки побоятися. Люстра під стелею, щоправда, не горіла, й нічник біля Павликового ліжка не горів, і гірлянди на Ялинці не блимали, а все одно світло.

Світилася Ялинка та повітря навколо неї.

Павлик торкнувся найближчої гілки, немов закутаної зеленим хутром, – так густо росли на ній довгі голки. Запізно відсмикнув руку: ні, не вколовся. Голки виявилися м'якими, приємними на дотик. Гілка захиталася: Ялинка привітно махала Павлику рукою, віталася. Зверху впав шматочок снігу та розсипався по підлозі десятками великих сніжинок.

Усі різні.

Павлик задер голову, розглядаючи Ялинку. Він навіть відступив на крок, щоб краще бачити. На новорічних ялинках – Павлик це добре пам'ятав – були гірлянди, дощик, серпантин. Були різні іграшки: бурульки, будиночки, шишки, зайці з білками; та, звісно ж,

чудові кулі. Вони блищали золотом і сріблом, зеленим і червоним, ледь помітно гойдаючись на гілках...

На цій Ялинці нічого такого не було. Ані гірлянд (це Павлику спочатку здалося, що вони там є, тільки не горять), ані іграшок, ані дощучку. Тільки сніг – проте справжній! – і кулі. Вони висіли високо – не дістати, і якщо примружитися, зливалися в туманне сузір'я, на кшталт Чумацького Шляху, якого Павлику показував тато. Лише дві найяскравіші кулі висіли на нижній кристалій гілці – руку простягни. Коли Павлик на них подивився, всередині куль почали проступати картинки.

Павлик зробив крок ближче.

Велосипед. Новенький, яскраво-синій, як умите дощем небо. Вигнуте кермо з рубчастими гумовими руків'ями; зручне – відразу видно! – коричневе сидіння, яке можна підіймати й опускати, – он і спеціальне коліщатко для цього є. Блискучий сталевий ланцюг, увесь у маслі, щоб не заіржавів; шини туго накачані, спиці сяють на сонці, в них грає яскрава веселка...

Так! Так! Велосипед!

Павлик давно хотів велосипед. Ще з минулого дня народження. Ні, навіть раніше. Він точно не пам'ятав.

У другій кулі сиділо цуценя. Не іграшка, живе. Волохате, біло-руде: вуха смішно звисли, лапи товсті, незграбні. Схиливши голову набік, цуценя зворушливо дивилося на Пашка блискучими карими очима. Немов казало: «Візьми мене, га? Я буду твоїм найкращим другом!».

Так! Цуценя! Павлик давно хотів собаку. Ще з минулого дня народження. Ні, навіть раніше. Він точно не пам'ятав.

Велосипед!

Цуценя!

Велосипед...

Цуценя...

Велосипед...

Павлик розривався від неможливості вибрати. Він потягнувся відразу до обох куль. Ялинка невдоволено зашелестіла, лапи її почали рухатися. Кулі відсунулися від Павликових рук, сховалися в гущі колючої хвої. Ще якої колючої! Павлик у цьому переконався, коли спробував дістатися омріяних куль.

– Ай!

Він почав дути на вколоті пальці. Коли ж знову подивився на Ялинку, обидві кулі погойдувалися в нього перед носом. Тільки руку простягни.

Руку. Одну.

Можна взяти тільки одну кулю, зрозумів Павлик. Ну так, я вже майже дорослий. Доведеться вибирати. Він довго вагався, підіймав то ліву руку, то праву. Нарешті взяв кулю: теплу, гладеньку, зовсім трішки шорстку.

Павлик міцно притиснув кулю до грудей – і прокинувся.

* * *

– 3 днем народження!

– 3 днем народження!

– 3 днем народження тебе-е-е-е!

Подарунків було багато – набір фломастерів, коробка з олов'яними солдатиками, футболка із «Зоряними війнами». Але головний...

Він чекав на нього в кутку, де Павлик побачив уві сні чарівну Ялинку.

Синій як небо, з вигнутим кермом. Рубчасті гумові руків'я, туго накачані шини, ланцюг блищить від олії – та веселка в сяйних спицях.

Велосипед!!!

Їздити Павлик навчився швидко. Не обійшлося без розбитих колін і зсаджених ліктів, але це суцця дурниця! Незабаром він уже ганяв на велосипеді, як скажений, і мама тільки за серце хапалася, коли Павлик з розгону вилітав на проїжджу частину. А тато погрожував відібрати велосипед і задати Павлику «епічного ременя».

Нічого, обійшлося.

Коли Павлик підріс, і синій велік став йому замалий, скільки не підіймай сидіння, йому купили новий, більший. Третій велосипед – спортивний «Orbea Orca» – він купив сам. І майже перестав на ньому їздити, коли пересів із «двоколісного коня» на чотириколісного: «Volkswagen T-Cross». Але теплі спогади про свої велосипеди – особливо про той, перший, – Павлик зберіг назавжди.

Собаки у Павлика ніколи не було. Й хотів, і міг собі дозволити, та тільки не складалося. То одне, то інше.

Так і не склалося.

2

Вдруге Павлик побачив Ялинку через багато років, перед шкільним випускним.

На той час він геть забув про дитячий сон. Але коли, прокинувшись серед ночі, побачив у кутку знайому Ялинку, – згадав. Зараз Павлик був високим сімнадцятирічним парубком, але Ялінка, як і раніше, здавалася йому величезною, такою, що сягає в підхмарну височінь. Стеля? Немає ніякої стелі – лише туманна імла, пронизана м'яким світінням Ялинки. Обриси кімнати розпливалися, як у тумані; все здавалося нереальним, крім Ялинки. Лише вона виглядала справжньою – опуклою, рельєфною, реальною до останньої хвоїнки.

На ній висіли кулі – високо, не дістати, навіть із Павликовими метр вісімдесят. Здається, куль стало менше, але Павлик не був у цьому впевнений. Дві кулі красувалися на нижній гілці на рівні Павликових очей. Світилися, переливалися рідким вогнем.

Манили.

Павлик підійшов. Вдивився. В кулях проступили об'ємні голограми.

Марійка Грицай дивилася на нього з очікуванням. Зі здивуванням – як я тут опинилася? З надією? Напевно. Марійка завжди вдягалася непомітно, але мала свій стиль – в одязі, ході, в умінні не встрявати в шкільні чвари та розборки. Усміхалася вона нечасто, проте коли це траплялося, усмішка осяювала її обличчя, немов на нього падав промінь сонця.

Ну так, чого приховувати! Марійка подобалася Павлику. Він їй, здається, теж. Принаймні поруч із ним вона усміхалася частіше. Павлик якось подумав: якщо він коли-небудь одружиться, то вже точно з Марійкою Грицай. Якщо, звісно, вона погодиться.

«Погоджуся», – шепнула Марійка з кулі.

З другої кулі на Пашка дивилася Віка Насонова – друга красуня класу після Оксани Королько. Хоча дехто, включно з Павликом, вважав, що перша. Хвилі вогненно-рудого волосся, пухкі губи ледь прочинені; погляд уважний, насмішкуватий.

Вона немов роздягала Павлика цим поглядом!

Легковажний топ із глибоким декольте, від якого перехоплювало подих; голий плаский живіт, обтислі джінси, що сидять низенько-низенько... Віка Павлику теж подобалася, але по-іншому. Віку йому хотілося. Просто зараз!

Марійка?

Віка?

Він пам'ятав: можна вибрати тільки одну кулю. Й шляху назад не буде.

Павлик простягнув руку.

* * *

На випускний бал він прийшов підохоченим.

Святковий стіл, пафосні промови вчителів. Привітання, напуття. Неодмінний салат «Цезар», бутерброди з баликом, тарглетки, лимонад. Завели музику, почався веселий розковбас під техно, рейв і диско. Павлик із приятелями потихеньку злиняли до шкільного туалету, де нашвидку видули з пластикових стаканчиків дві пляшки шампанського, пронесеного контрабандою. Пляшку горілки притримали на потім – не все відразу, веселощі тільки починаються.

Коли повернулися в зал, діджей врубив баладу «Scorpions». У сполохах світломузики Павлик побачив Марійку. Вона йшла до нього через увесь зал, і сукня її при кожному кроці переливалася смарагдовими блискітками. На губах повільно проступала усмішка – та сама, сонячна...

На Павлика налетів вихор із прозорих газових мережив, розметеного рудого волосся, аромату конвалій та нестримної юної енергії. Від неї повітря наповнилося електричними розрядами. Підхопило, закружляло у звуках гітари Рудольфа Шенкера та кришталевого голосу Клауса Майне. Віка обійняла Павлика

за плечі, його руки самі собою опинилися в неї на талії. Вони попливли хвилями «Life is Like a River», і Павлику хотілося, щоб та-нець не закінчувався. Віка міцніше притиснулася до нього, він мимоволі зробив те саме. В штанях стало тісно; без сумніву, Віка це теж відчула. Обличчя обдало вогнем, вуха, здавалося, зараз спалахнуть двома смолоскипами. Віка засміялася й нахилилася до його вуха:

– Линяймо звідси! Тільки порізно: спочатку я, а ти слідом, за кілька хвилин.

– Так! – із захопленням видихнув Павлик. – Звичайно!

Віка вислизнула із залу, а Павлик забився в куток і чекав, коли пройдуть ці нескінченні дві хвилини, з серцем, яке відчайдушно гримало в грудях. Тільки б Марійка мене зараз не знайшла, тільки б не знайшла, беззвучно шепотів він. Нарешті дві хвилини минули, й Павлик попрямував до виходу із залу вздовж стінки, непомітно, як він сподівався. Він дуже старався не поспішати, але йому здавалося, що буквально всі на нього дивляться.

Плювати на всіх! Тільки б Марійка не побачила...

У дверях він не витримав, обернувся.

Марійка стояла посеред залу, нерухома серед натовпу випускників, що смикалися в ритмі техно, й дивилася на нього. Тільки на нього. Її погляд... Пашку передався її біль, а може, цей біль був його власним. Він ледь не закричав, відчуваючи, як його рве надвоє, відвернувся й кинувся геть.

Поки він зсипався вниз сходами, в голові пульсував страх: «А якщо Віка з нього пожартувала? Якщо замість неї Павлика зустрінуть приятелі, з реготом і сальними жартами?».

Віка чекала. Щойно школа залишилася за поворотом, вони з Павликом, не змовляючись, накинулися одне на одного. Жадібні губи, що шукали та знаходили. Пружний язичок проник у його рот і почав там чарівно господарювати. Аромат конвалії та її волосся...

– Не тут, – з тихим сміхом видихнула Віка, коли вони відірвалися одне від одного, переводячи дух. – У предків квартира порожня є. Однушка. Я ключ узяла.

Три квартали вони бігли, так їм кортіло.

* * *

Вони зустрічалися пів року, поки Павлик не вступив до інституту, та ще трохи після. У ліжку Віка творила дива. Згодом дива приїлися. Розійшлися легко, без образ і жалю, за взаємною згодою. Зустрілися через кілька років – і з задоволенням переспали знову.

Один раз.

У Павлика було багато жінок. Він ніколи не відчував нестачі в сексі – на заздрість приятелям. На останньому курсі інституту Павлик одружився. Світлана, його дружина, чимось нагадувала Марійку. Він так і не зрозумів, чим.

Марійку Грицай він більше ніколи не бачив.

З дружиною вони жили непогано. У сенсі, й регулярно, й без зайвих сварок. Допомогали одне одному по господарству, й діти народилися: старша Марійка та молодшенький Миколка. Зразкова сім'я. Павлик, щоправда, траплялося, погулював наліво й підозрював, що Світлана робить те саме. За мовчазною домовленістю подружжя цієї теми не порушувало.

Кому потрібні сімейні скандали?

3

Втретє Ялинка виросла перед захистом диплома. Павло навіть не здивувався. Зазначив тільки, що куль на гілках поменшало.

– Що цього разу? – запитав він.

І зробив крок до пари яскравих куль на нижній гілці.

Ялинка хитнула пухнастою лапою. Кулі стикнулися, видавши мелодійний кришталевий дзвін. Завмерли.

Вибирай!

У правій кулі Павло побачив кафедральну лабораторію. Останніми місяцями він, бувало, просиджував у ній ледь не добу безперервно: разом із шефом, доцентом Непрядьком, і його аспірантом Льюхою Гулим; а іноді й сам. Чому Павло вступив на електротехніку, він і сам не знав. З'ясував лише на четвертому курсі, коли вибирав тему курсової: «Порівняльний аналіз характеристик люмінесцентних і світлодіодних джерел освітлення».

У всьому була винна Ялинка. Павло пам'ятав живе чарівне світло, яке наповнювало кулі, що висіли на ній. Воно вабило, притягувало, не давало спокою. Павлу його бракувало. Але викликати Ялинку за власним бажанням він не міг, а чекати її появи можна було невідомо скільки років.

Він вирішив відтворити диво. Методами науки й техніки.

Пробити на кафедрі тему диплома коштувало чималих труднощів. Проте з керівником йому пощастило: Непрядько виявився таким самим ентузіастом, як і Павло. З головою занурившись у дослідження, Павло комбінував люмінофори й газові середовища, змінював тиск у колбі, розробляв і напильював нові покриття, підбирав напівпровідники для світлодіодів, з головою закопувався в довідники та зубодробильні розрахунки.

До захисту він мав два авторські свідоцтва на винаходи; одне пішло у виробництво. За таких результатів захист диплома мав пройти легше легкого. А там – робота на кафедрі, аспірантура, кандидатська...

Шкода, що до чудесного світла Павло так і не наблизився. Йому заздрили, пророкували блискуче майбутнє, а в Павла опускалися руки й темніло в очах. Схоже, диво на те й диво, що його не відтворити ніякими люмінофорами та інертними газами.

Глухий кут.

Він перевів погляд на іншу кулю. В ній знехотя, з лінню, проступив просторий офіс із широким столом світлого дерева та хайтеківським кріслом, схожим на крісла астронавтів із фантастичних фільмів. Стіл був досконало чистий – тільки новенький комп'ютер-моноблок із клавіатурою та бездротовою мишею. Біля миші хтось недбало кинув ключі від автівки з емблемою «Volkswagen» на брелоку.

Мрія. Чарівне світло, що вабить. А якщо ні? Світлана на восьмому місяці, скоро піде в декрет. Витрат не оберешся. Скільки платять на кафедрі? Простому аспіранту? Молодшому науковому співробітникові, якщо місце в аспірантурі цього року не виявиться?

Павло зітхнув і простягнув руку.

* * *

Блискучий захист диплома. Вільний розподіл – Павло сам його вибрав. Образа в очах Непрядька – він був упевнений, що Павло залишиться на кафедрі. Гіркий осад у душі. Зрада? Нісенітниця! У нього сім'я, дитина...

Спершу вони з напарником – колишнім однокласником Миколю Цимбалом – переганяли з Європи в Україну автівки на замовлення. Польща, Чехія, Німеччина... Закон про «євробляхи» став у пригоді: бізнес, як то кажуть, злетів, попри дику конкуренцію. Траплялося, встрявали в розборки, відкуповувалися від рекетирів, домовлялися з ментами.

Обійшлося.

Вирунули з каламутного виру пошарпаними й очманілими, але з прибутком. Зареєстрували на паях фірму «ЄврАвто»: п'ятдесят на п'ятдесят. Відсвяткували новосілля в офісі – просторому, після євроремонту. Більше не потрібно було мотатися до Європи, цілодобово гнати машини, залагоджувати стосунки з митницею, поліцією та місцевими «діловими», спати уривками та вливати в себе літрами міцну каву, перекушуючи фастфудом у придорожніх забігайлівках десятка країн.

Тепер це робили інші. Наймані працівники.

Траплялося, Павло згадував чарівне світло, мрію, від якої відмовився, – й тоді боліло серце. Від втоми, казав він собі. Треба менше працювати й частіше відпочивати.

Менше працювати не виходило. Бізнес вимагав уваги.

4

Ялинка виросла через п'ять місяців після початку вторгнення.

Напередодні він натрапив у Фейсбучі на чийсь вірші. Ковирнадцятий перепост, ім'я автора загубилося, та й не сказало б йому нічого це ім'я. До віршів Павло був байдужий.

А тут як штовхнуло зсередини.

Коли тебе примусять вибирати,
У чорно-білі втиснувши поради,
Не вибирай.

Можливість орден взяти,
Нагода найчудовіша вмирати
За це та інше,
Право рать підняти,
З мерцями разом вийти на паради,
Вінець із терну, насолоди аду...

Фінал вилетів у Павла з голови. Йому й так вистачило. Не вибирай, значить? Звучить красиво, тільки, як то кажуть, легко сказати. А насправді...

Насправді Павло стояв перед важким вибором. Не вибирати – не варіант.

Побачивши Ялинку, він відчув «змішані почуття», як пишуть у романах. З одного боку – полегшення та радість: ось і вибір наспів! Та такий вибір, що точно збудеться й назад не відкотить. Гарантія, як у швейцарського годинника! З іншого боку – тривога та настороженість. Ялинкові варіанти таїли в собі побічні ефекти: повне відсікання інших можливостей.

Гаразд, що в нас там?

Перегляд він почав із лівої кулі. В глибині проступила вузька камера з пошарпаними стінами – бетонний мішок два на чотири метри. Двоповерхові нари, заґратоване віконце під стелею...

В'язниця. Хто б сумнівався?

Павло давно підозрював, що партнер нишком каламутить із волонтерськими машинами. А днями з'явилися докази. Закон про безплатне розмитнення авто для ЗСУ – ним поспішили скористатися всі, кому не ліньки, переганяючи машини й для себе, й для друзів, і на продаж. «ЄврАвто» не залишилася осторонь. А що? Все за законом. А з'ясують, що тачка не для ЗСУ, – ну заплатиш штраф або на лапу сунеш. Ніяких проблем!

Прибуток усе окупав.

Військовим вони поставляли кожну десяту автівку. Безплатно. Павло наполягав на кожній сьомій, партнер – на кожній п'ятнадцятій. Зійшлися посередині.

Коли закон скасували, плата за розмитнення повернулася, але потік автівок, що йшли через фірму, не зменшився. На скороченні

волонтерських поставчань партнер не наполягав. Навпаки, раптово погодився передавати безоплатно кожну сьому – як спочатку пропонував Павло.

Тут Павло й запідозрив недобре, хоча за паперами все було в ажурі. Знайшов у комп'ютері партнера чорну бухгалтерію, обережно розпитав кого слід. Виявилось, машини йшли до військових, як і раніше, безоплатно, але вже не безпосередньо, а через новоспечений «волонтерський хаб». Далі вони постачалися вже за гроші, а партнеру з хабу йшла чорна готівка.

Справа пахла, ні, смерділа проблемами. Махінаціями, кримінальною статтею, в'язницею. Коли що, партнер напевно переведе на Павла всі стрілки. Вдати, що ти нічого не знаєш? Либонь пронесе? Спрацювати на випередження? Написати заяву, здати партнера?

За великим рахунком, це було б правильно. Й за малим теж. Ось тільки Павло розумів: не зможе. З дитинства вкарбувалося в підкірку: бути стукачем – гірше нема.

Він перевів погляд на другу кулю. Рідке полум'я розступилося, відкриваючи огляд – через приціл. Бруствер окопу, стріляні гільзи. Поле, порите вирвами. Чадить танк на віддалі – чорний хвіст диму закоптив пів неба.

Війна. Армія. Фронт.

Серце тьохнуло, збираючись пуститися в галоп, – і раптом заспокоїлося.

Чому ні? Це вихід. На фронтовика махінації фірми не спишеш. І взагалі, це найправильніша справа для здорового, не старого ще чоловіка. Павло іноді міркував про це, але щоразу навалювалися справи, ховаючи під собою тривожні, дивно привабливі думки.

В'язниця або армія. Що тут думати?!

На фронті можуть убити. В тилу теж можуть убити. Вчора двічі прилітало. Сім'я? Світлана з дітьми та мамою в безпеці, у родичів у Німеччині. Припиняться надходження від фірми, частину яких Павло пересилав родині? Допомогу німці платять, дах над головою та медстраховка є – не пропадуть.

Він простягнув руку.

* * *

– Викупувай мою частку й кермуй сам. Я йду в армію.

– Повістка прийшла?

У голосі партнера звучало фальшиве співчуття.

– Є кінці, – партнер присунувся ближче, зашепотів на вухо. – Чоловічок у медкомісії. П'ять штук баксів, може, сім – і білий квиток. Діагноз зашибись зробить, зрозумів?

Він змовницьки підморгнув: прорвемося, все буде тип-топ!

– Запишемо тебе до «Шляху». Рвонеш за бугор – ніби тачки волонтерські переганяти. Ніхто нічого не запідозрить. Там і залишишся. У тебе сім'я в Німеччині? Чудово, разом будете. Відкриєш філію, будемо справи крутити!

– Я. Йду. В армію, – Павло ледве стримав пекучу шаленість, що підкотила до горла. – Ти викупуєш мою частку чи ні?

– Я... ну... – очі партнера забігали. – Я не проти, але в мене зараз стільки немає...

– Будеш викупувати частинами. Підпишемо договір: перший внесок, графік платежів. Не хвилюйся, графік пільговий.

Павло криво усміхнувся:

– З моменту підписання фірма твоя. Буде з чого виплачувати.

– Ну якщо ти наполягаєш...

– Так, наполягаю.

Він простягнув партнеру заздалегідь видрукований договір.

Готувався він ретельно. Купив два комплекти гарної форми, термобілизну, зимові та літні берці, рюкзак, шолом, бронік, тактичні навушники й окуляри, тепловізійний приціл на автомат, натовську аптечку, добрий ніж, кілька павербанків. Написав Світлані в месенджер. Відповідь дивитися не став.

Наступного дня Павло переступив поріг військкомату.

– Павло Досяжний? А де ваша повістка?

– Я доброволець.

– От же! А вам повістку понесли вранці.

– Ну, значить, так і судилося! – усміхнувся Павло.

– Значить, так і судилося.

Пізніше, коли Павло вже другий місяць був на нулі, слідчий намагався притягнути його до справи про виявлені махінації. Не притягнув.

Не склалося.

5

Ялинка з'явилася після чотирьох місяців боїв.

Кілька разів їх відводили на ротацію й відпочинок, але через тиждень повертали на передову. За останні три доби Павлу – старшому солдату Павлу Досяжному, позивний Тіно – вдалося поспати добре якщо три години. Обстріли, штурми, обстріли...

Чому Тіно? Тому що Багатенький Буратіно. Наприкінці навчання перед відправленням на місце дислокації Павло зі своїх заощаджень екіпірував усе відділення, в якому служив. Докупив, кому чого бракувало. Три машини для взводу добув – старі зв'язки стали в пригоді. Ось і приклеїли прізвисько, швидко скоротивши до позивного.

...У голові каламутилося. Реальність пливла перед очима. Незрозуміло було, чого в ній більше: ранкового серпанку, хронічної втоми, диму від прильоту – чи сутінкового стану свідомості, коли на все начхати, очі заплющуються самі, й хочеться одного: впасти, де стоїш, – і спати, спати, спати...

Та хоч би й вічним сном.

Коли з туману проступила Ялинка, Павло заморгав, вщипнув себе за щоку. Сплю? Автомат, БК, бронік, шолом – усе на ньому, як годиться. Вигин окопу, бічний хід, що веде до бліндажа, бруствер подекуди обсипався, стріляні гільзи під ногами – все на місці. Позаду Ялинки виднілися недогризки посадки: розщеплені, посічені кулями й осколками стовбури з уламками сучків.

Куль на Ялинці залишилося небагато. Але ті дві, на нижній гілці, нікуди не поділися. Чарівний вогонь у них неприємно нагадував чадне полум'я над бехою, що горіла. Не кацапською – своєю, яку москалі спалили з СПГ два дні тому на позиції взводу. Картинка двоїлася. Павло не одразу зрозумів, що дивиться на обидві кулі водночас. Зображення в них були схожі, але все ж таки відрізнялися одне від одного.

В обох кулях на переораній уламками землі вишкірялися черепа. В лівій кулі їх було п'ять, у правій – три. Один із трьох лежав ближче за інші. У Павла захололо всередині.

Твій череп, підказало серце.

Він давно прийняв як факт, що будь-якої хвилини може померти. Але одна справа прийняти, й зовсім інша – побачити на власні очі. Це станеться скоро. Дуже скоро.

Тут і зараз.

Він перевів погляд на другу кулю. Серед п'яти черепів не було його власного. Отже, є варіант вижити?! Хто загине замість нього? Балагур Макс? Похмурий мовчун Чавун? Хазяйновитий Ґазда, колишній фермер? Невгамовний прогноза Вжик? Майстер на всі руки Прилад?

Хто?!

Спочатку Павло соромився слова «побратими». Не лягло на язик, здавалося пафосним. Після першого бою – лягло, як миленьке. Побратими і є. Brothers in arms, як кажуть американці. Коли в частину заявився молоденький військкор брати інтерв'ю та назвав бійців співслужбовцями, Павло скривився, як від оскоми.

Побратими.

Троє чи п'ятеро. З ним чи без нього.

– І це вибір?! – заревів Павло на Ялинку. – Це вибір?!

У пам'яті сплив давній вірш:

Вінець із терну, насолоди аду –
Все порох. Тлін.
Все – піна через край...

– Піна! – вишкірився Павло. – Тварюка колюча!

Він рвонув із плеча автомат, але вистрілити не встиг. Кулі з черепами злетіли в небо, як у старому фільмі жахів «Фантазм», готуючись спікірувати на здобич. Павло втиснув приклад у плече, повів стволом, ловлячи ціль. Перша черга пройшла повз. Кулі понеслися на нього, й Павло втиснув спуск до упору, якимось дивом утримуючи приціл, не даючи стволу автомата, що смикався в руках, задертися вгору.

Палахнуло, у вуха вдарив гуркіт вибуху. На всі боки полетіли димні уламки.

– Тримай, курво! – він уже ловив у приціл другу кулю. – На! Тримай!

Рвонуло зовсім близько. Обличчя обдало жаром, по щоці чиркнув осколок – дурниця, подряпина. Окоп заволокло димом. Він майже нічого не бачив.

– Ось тобі твій вибір! Ось! Подався...

– Збив! Ти їх збив! Обох!

Хтось тряс його за плече. З диму проступило закопчене обличчя Макса.

– Ти бачив?!

– А то! Два дрони кацапські. Камікадзе. Думав – усе, гаплик! Ти їх зняв, Тіно! Ну ти красунчик...

Дзижчало у вухах. Глюки?

– Три! – закричав Павло, підіймаючи автомат. – Їх було три!

Магазин порожній. На перезарядження немає часу. Дрон уже пікірував на окоп. Павло збив Макса з ніг, упав зверху. Гримнуло, здавалося, просто в його голові. Впала темрява; в ній проступили розсипи далеких вогнів.

Зірки?

Ялинкові кулі?

6

– Контузія, – сказала доктор Панасюк. – Важка.

Вона чиркнула запальничкою, прикурила й зробила першу затяжку.

– Коли його привезли, він весь час хрипів. Я ще зазначила: дивні хрипи, ритмічні. Потім зрозуміла: він намагається говорити. Вірші читав, уявляєш?

– Вірші? – здивувалася анестезіолог Людуся.

– Ага.

– Тобі?

– Ні, взагалі. Перший такий випадок. Я потім розібрала – знайомі вірші. Десь читала, не пам'ятаю де. Коли тебе примусять обирати, у чорно-білі втиснувши поради, шурум-бурум, забула, як там далі...

Доктор Панасюк піднесла вогника колезі, дочекалася, поки Людуся випустить цівку сизого диму, й продовжила:

– Там останні рядки. Я, виявляється, їх неправильно пам’ятала. Ні, текст правильний, я наголос не там ставила. Ось, слухай.

І процитувала:

Вінець із терну, насолоди аду –
Все порох. Тлін.
Все – піна через край.
Як змусять вибирати – чуєш, брате,
Не вибирай.

– А як правильно? – зацікавилася Людуся.

– Я робила наголос на «вибирати». Ніби змусять *вибирати* – не вибирай. Ще думала: що за дурість? А він інакше хрипів. *Змусять вибирати* – не вибирай. Виявляється, весь сенс у «змусять». Ти розумієш, одне слово з двох – яке вибереш, так і звучить.

Людуся знизала плечима:

– Не бачу різниці.

– Молода ти, – зітхнула доктор Панасюк. – Нічого, побачиш.

– До нього дружина приїхала, – сказала Людуся, прикінчуючи сигарету. – З Німеччини. Дітей на маму скинула – й до чоловіка. Сидить, не відходить. Ледве вигнали поспати в ординаторську. Буває ж у світі кохання. Мені б таке...

– Після війни, – сказала доктор Панасюк. – Краще вже після війни.

– Після, – погодилася Людуся. – Скоріше б!

Викинувши недопалки, вони пірнули в службовий вхід госпіталю.

